

PM 2006 RIV (Dnr 322-982/2006)

Utan timplan - för målinriktat lärande (SOU 2005:101)

Remiss från utbildnings- och kulturdepartementet

Remisstid 31 maj 2006

Borgarrådsberedningen föreslår kommunstyrelsen besluta följande

1. Som svar på remissen *Utan timplan - för målinriktat lärande* (SOU 2005:101), överlämnas och återopas denna promemoria.
2. Protokollet i detta ärende förklaras omedelbart justerat.

Föredragande borgarrådet Erik Nilsson anför följande.

Bakgrund

Utbildnings- och kulturdepartementet har för yttrande remitterat betänkandet *Utan timplan - för målinriktat lärande* (SOU 2005:101). Sammanfattning redovisas i *bilaga 2*.

Frågan om timplanens roll i en mål- och resultatstyrd skola fick särskild aktualitet i och med förändringen av ansvarsfördelningen mellan stat och kommun för skolan i början av 1990-talet och har sedan dess behandlats i flera olika sammanhang.

Under 1999 fattade riksdagen beslut om en försöksverksamhet med utbildning utan timplan i grundskolan, med anledning av regeringens proposition *Vissa skolfrågor* m.m. (prop.1998/99:110). Riksdagen ställde sig bakom regeringens intentioner att genomföra en femårig försöksverksamhet i grundskolan (förordning 1999:903) och beslöt tillkalla en delegation (Timplanedelegationen) med uppgift att förbereda, leda, stödja och utvärdera denna verksamhet. Försöksverksamheten startade läsåret 2000/01. Ett åttiototal kommuner gavs möjlighet att arbeta med utbildningen utan timplan i grundskolan.

Remisser

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, stadsdelsnämnderna Spånga-Tensta, Maria-Gamla stan och Älvsjö.

Stadsledningskontoret instämmer i delegationens förslag att avskaffa timplanen. I en mål- och resultatstyrd verksamhet som grundskolan är en regelstyrd timplan ologisk, vilket kan leda till stelt schematänkande och kan medföra ett hinder för skolutvecklingen. Utan timplan i grundskolan förbättras skolornas möjligheter att organisera sin verksamhet utifrån respektive skolas förutsättningar och behov

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd anser att Timplanedelegationens förslag om att timplanen avskaffas och anser att det är en logisk följd i en målstyrd verksamhet. En skola utan timplan ska dock inte förväxlas med en skola utan krav på en garanterad lärarledd undervisningstid om 6 665 timmar under grundskoletiden. Dessa timmar ska omfatta arbete som går att mäta mot uppsatta mål i de ämnen eller ämnesgrupper som Timplanedelegationen föreslår och sikta mot de strävansmål som finns i kursplanerna för samma ämnen/ämnesgrupper.

Maria-Gamla stan stadsdelsnämnd ställer sig bakom delegationens betänkande.

Älvsjö stadsdelsnämnd instämmer i betänkandets förslag att avveckla timplanen i den obligatoriska grundskolan. Resultaten från den omfattande uppföljning, utvärdering och forskning som gjorts under försöksperioden, visar till stora delar på en positiv utveckling i skolorna av en mål- och resultatstyrd verksamhet. Skolorna är väl motiverade och förberedda för denna förändring i skolans verksamhet. En förutsättning för en väl genomförd reform är att ett fungerande utvärderings- och kvalitetssäkringssystem lyfts fram. Det är även viktigt att få en kvalificerad utvärdering om målen när timplanen avskaffas.

Mina synpunkter

Dagens skola är mål- och resultatstyrd och genom detta har grundskolans timplan spelat ut sin roll. En timplan som detaljstyr hur många timmar som eleverna ska läsa i ett ämne går rakt emot målstyrningsprinciperna. Den leder också till en stelbenthet som kan vara svår att komma runt. Timplanen bör därför tas bort.

Erfarenheterna från timplaneförsöket visar på många goda effekter. Skolutvecklingen stimuleras, målen ställs tydligt i fokus, elevernas inflytande ökar, läroplanens strävansmål blir synligare, undervisningsformerna varierar i högre utsträckning och meritvärden verkar öka - särskilt för elever med utländsk bakgrund. Dessa erfarenheter gör det ännu tydligare att timplanen inte ryms i en målstyrd skola.

När detta genomförs är det dock mycket viktigt att det tydligt framgår att alla elever ska ha rätt till den garanterade undervisningstiden och att kontinuerliga uppföljningar genomförs både på lokal och nationell nivå.

Jag föreslår borgarrådsberedningen föreslå kommunstyrelsen besluta följande

1. Som svar på remissen Utan timplan – för målinriktat lärande (SOU 2005:101), överlämnas och återopas denna promemoria.
2. Protokollet i detta ärende förklaras omedelbart justerat.

Stockholm den 18 maj 2006

ERIK NILSSON

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarrådet *Lotta Edholm* (fp) enligt följande.

Jag föreslår borgarrådsberedningen föreslå kommunstyrelsen besluta att som svar på remissen anför följande

En grundskoleelev är i dag garanterad ett visst antal timmars undervisning i alla skolämnen. Regeringens timplanedelegation föreslår i sitt slutbetänkande att timplanen ska avskaffas. Argumentationen har varit att i en målstyrd skola behövs ingen timplan, utan flexibilitet, decentralisering och lokalt beslutsfattande.

En skola utan timplan är förenad med betydande risker. Framförallt riskerar de samhälls- och naturorienterade ämnen att försvinna från elevernas schema. Ämnen som historia, religionskunskap, geografi och biologi riskerar att utraderas.

Indelningen i ämnen är ett praktiskt sätt att strukturera den väldiga kunskapsmängd som barn och ungdomar ska lära sig under studietiden i skolväsendet. Om ämnesavgränsningar i grundskola och gymnasium i allt väsentligt är desamma över hela landet liksom i högre utbildning underlättar det att få lärare som behärskar de ämnen de ska undervisa i. Det är också en fördel att studenterna känner igen de olika ämnenas karaktär inför val till högre studier. Läromedel och läroböcker är uppbyggda kring samma ämnen. Det är också en stor fördel att ämnen som matematik, kemi, historia och geografi har ungefär samma struktur och avgränsningar i hela världen, vilket underlättar ett internationellt tankeutbyte.

Vi kräver att timplanen ska bevaras. Ämnen som historia och religionskunskap ska inte kunna avskaffas i smyg.

Timplanen bör däremot inte vara en exakt bestämning av hur många timmar varenda enskild elev ska ha i varje ämne. En del elever behöver mer tid än andra. Andra elever kan gå fortare fram. Det måste bli tydligt i skollagen att enskilda elever, efter beslut i skolan både kan få fler eller färre lektioner i vissa ämnen.

Timplanen är en rättighet för eleven att få en viss mängd undervisning i ett visst ämne. Timplanen styr naturligtvis inte kvaliteten på undervisningen, utan denna måste garanteras genom andra styrinstrument.

Särskilt uttalande gjordes av borgarråden *Kristina Axén Olin*, *Sten Nordin* och *Mikael Söderlund* (alla m) enligt följande.

Vi delar Timplanedelegationens och föredragande borgarråds slutsats att timplanen både kan och bör avskaffas. En avveckling av timplanen kan bidra till en ökad måluppfyllelse genom att stimulera skolutveckling och stärka lärarprofessionen.

Samtidigt finns en risk att ett avskaffande av timplanen kan leda till minskat kunskapsfokus och ostrukturerad undervisning där elever riskerar att gå osedda genom grundskolan och där måluppfyllelsen försämras. En förutsättning för att avskaffa timplanen är därför att detta kopplas till en tydligare målstyrning genom att kurs- och läroplaner förtydligas.

Ett avskaffande av timplanen ställer även krav på skärpt uppföljning och utvärdering. Kunskapskontroller i form av obligatoriska nationella prov bör göras i alla ämnen. Dessutom borde de göras tidigare och oftare än idag, detta för att säkra att ingen elev lämnas utan tillräckliga kunskaper.

Både förtydligandet av målen och skärpningen av uppföljning och utvärdering måste ske parallellt med avskaffandet av timplanen. Ett avskaffande av timplanen får aldrig tolkas som att läroplanen och kursplanerna också avskaffas och att det blir upp till eleverna att välja vad de ska göra och vad de ska lära sig. Individualisering är något vi eftersträvar, men vill markera att det handlar om vägen fram till målet, inte om målet i sig.

Kommunstyrelsen

Reservation anfördes av *Lotta Edholm* och *Ann-Katrin Åslund* (båda fp) med hänvisning till reservationen av (fp) i borgarrådsberedningen.

Särskilt uttalande gjordes av *Kristina Axén Olin*, *Sten Nordin* och *Mikael Söderlund* (alla m och *Ewa Samuelsson* (kd) med hänvisning till det särskilda uttalandet av (m) i borgarrådsberedningen.

Särskilt uttalande gjordes av *Ann-Margrethe Livh* (v) enligt följande.

Utvärderingen av timplaneprojektet är något svårtolkad och vi menar att förslaget att avskaffa timplanen i skolan inte heller är helt problemfritt. Därför behövs kontinuerliga uppföljningar. Det är dessutom viktigt att målen inte blir styrande så att eleverna bara "betar av" dem utan att få

någon förståelse eller sammanhang. Man måste också vara uppmärksam på att undervisningen inte blir alltför individualiserad och fylld av eget arbete eller att vissa elever aldrig får möjlighet att utveckla sina intressen, eftersom de hela tiden måste kämpa med de ämnen de har svårt för.

Vår tveksamhet beror också på att skolan blir alltmer segregerad och att timplanen snart är det enda medlet för att nå någon slags likvärdighet. För att uppnå likvärdighet i en timplanlös skola är en grundförutsättning att alla lärare är behöriga och har en adekvat utbildning för sin uppgift. I en likvärdig skola med behöriga lärare är det dock en naturlig utveckling att målstyrningen leder till att timplanen avskaffas.

ÄRENDET

Utbildnings- och kulturdepartementet har för yttrande remitterat betänkandet Utan timplan – för målinriktat lärande (SOU 2005:101). Sammanfattning redovisas i *bilaga 2*.

Frågan om timplanens roll i en mål- och resultatstyrd skola fick särskild aktualitet i och med förändringen av ansvarsfördelningen mellan stat och kommun för skolan i början av 1990-talet och har sedan dess behandlats i flera olika sammanhang.

Under 1999 fattade riksdagen beslut om en försöksverksamhet med utbildning utan timplan i grundskolan, med anledning av regeringens proposition *Vissa skolfrågor* m.m. (prop.1998/99:110). Riksdagen ställde sig bakom regeringens intentioner att genomföra en femårig försöksverksamhet i grundskolan (förordning 1999:903) och beslöt tillkalla en delegation (Timplanedelegationen) med uppgift att förbereda, leda, stödja och utvärdera denna verksamhet. Försöksverksamheten startade läsåret 2000/01. Ett åttiototal kommuner gavs möjlighet att arbeta med utbildningen utan timplan i grundskolan.

REMISSER

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, stadsdelsnämnderna Spånga-Tensta, Maria-Gamla stan och Älvsjö.

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 28 april 2006 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret instämmer i Utbildnings- och kulturdepartementets betänkande om förslag att avveckla timplanen i den obligatoriska grundskolan. Kontoret anser, som även Timplanedelegationen påpekar, att timplanen är ologisk i en verksamhet som i övrigt ska vara mål- och resultatstyrd. I styrdokument som läroplan, skolplan och stadens verksamhetsplaner finns mål som ger skolan tydliga riktlinjer för vad som ska uppnås på kort och lång sikt.

Arbetsätt och metoder för hur skolan ska uppnå målen måste ske på resp. skola utifrån skolans enskilda behov. Att då ha en regelstyrd timplan som styr tiden lika på alla skolor, oavsett behov och förutsättningar, gör att verksamheten inte uppnår mål- och resultatstyrning eller förhindrar skolutveckling.

Under försöket har en kontinuerlig uppföljning, utvärdering och forskning gjorts av utomstående aktörer. Timplanedelegationen visar i sitt betänkande på flera positiva effekter i försöksskolorna som t.ex.

- lärarnas förmåga att i större utsträckning arbeta mot strävansmålen
- ett ökat samarbete och större delaktighet av föräldrarna i elevernas utveckling
- en blandning av undervisningsformer där elevens självreglerade arbetstid finns i ett sammanhang av lärarledd undervisning och uppföljning av elevens resultat
- en balanserad fördelning mellan ämnena
- elevens ökade inflytande och ansvar för sitt eget arbete
- lärarnas strategiskt inkluderande arbetsätt med elever i behov av särskilt stöd
- elevernas förbättrade studieresultat, speciellt i områden med elever med utländsk bakgrund.

Försöket har bedrivits utan att särskilda medel tillförts skolan från staten. Delegationen gör den bedömningen att om ett beslut tas om att avskaffa timplanen ställer detta inte krav på någon reglering av det statliga bidraget till kommunerna. Delegationen anser att det som ställer krav på finansiering vid en avveckling av timplanen är nödvändiga implementeringsinsatser dvs. särskilda och tidsbegränsade insatser i samband med att skola utan timplan initieras. Stadsledningskontoret förutsätter att åtgärder och insatser vid avskaffandet av timplanen finansieras av staten.

Slutligen anser kontoret att forskning, uppföljning och utvärdering långsiktigt måste initieras vid ett avskaffande av timplanen. Statliga medel för detta bör avsättas.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd beslutade den 20 april att lämna förvaltningens tjänstutlåtande som sitt yttrande.

Reservation anfördes av *Ole-Jörgen Persson m.fl.* (m) som lämnade ärendet utan eget ställningstagande.

Reservation anmälades av *Ann-Katrin Åslund* (fp), *Patrick Simonson* (kd) och *Bengt Porseby* (fp), *bilaga 1*.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 29 mars 2006 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen stöder timplandelegationens förslag om att timplanen avskaffas och vill i kommentarerna visa på hur detta genomförande är en logisk följd i en målstyrd verksamhet. Vi vill dessutom betona att behovet av de stöd och åtgärder som nämns av delegationen, måste ske innan timplanen definitivt tas bort. Med höjd praktisk kompetens om hur arbetet i en målstyrd verksamhet bedrivs, kommer skolledare och pedagogisk personal förmodligen själva att föreslå att timplanen avskaffas.

En skola utan timplan ska inte förväxlas med en skola utan krav på en garanterad lärarledd undervisningstid om 6.665 timmar under grundskoletiden. Dessa timmar ska omfatta arbete som går att mäta mot uppsatta mål i de ämnen eller ämnesgrupper som timplandelegationen föreslår och sikta mot de strävansmål som finns i kursplanerna för samma ämnen/ämnesgrupper.

Förvaltningen stöder också delegationens övriga förslag om förändringar i regelverket om elevens rätt till en väl avvägd skoltid i grundskolan med väl avvägda läsår och skoldagar samt förändringar avseende aktiviteterna elevens val och skolans val.

Som timplandelegationen redovisar, så är en skola med timplan ologisk om den för övrigt ska fungera mål- och resultatstyrt. Genom målen i läroplan, skolplan och stadsdels verksamhetsplan har skolan tydliga riktlinjer för vad som ska uppnås på kort och långs sikt. Det kommer sedan an på skolledningen i varje skola att tillsammans med sin personal prioritera hur man ska nå dessa mål, genom strategisk planering av hur tid ska användas och hur arbetet ska utföras på den enskilda skolan. Det innebär att arbetet måste kunna utformas i enlighet med behoven på den enskilda skolan. Att då ha en timplan som styr tiden lika på alla skolor oavsett behov och förutsättningar, bidrar till att skolan aldrig får möjlighet att bli en väl fungerande mål- och resultatstyrd verksamhet.

I detta avseende ser förvaltningen ett stort behov av att inte bara implementera metoder i hur man arbetar mål- och resultatstyrt som delegationen föreslår, utan också ge handfast stöd till att en sådan utvecklingsprocess startas och hålls igång på flera nivåer i skolans verksamhet. Stödet bör rimligtvis ske under flera år innan det datum då timplanen tas bort. Detta stöd avser både skolledning och pedagogisk personal och bör prioriteras i förhållande till annat utvecklingsarbete under samma tid. Genom att stärka de enskilda skolledarna och den pedagogiska personalens kompetens och skapa utrymme för diskussioner mot uppsatta mål kan delaktighet, förståelse för sammanhang och trygghet i det pedagogiska arbetet med eleverna stärkas.

En liknande handfast praktisk tillämpning av målstyrt arbete bör integreras i den kommande rektorsutbildningen för att säkerställa kommande skolledares kompetens i målstyrt skolutvecklingsarbete. Det bör dessutom betonas generellt och tillämpas praktiskt i lärarutbildningen samt specifikt i samband med lärarnas ämnesutbildning med koppling till elevernas måluppfyllelse.

Timplandelegationen visar i sitt betänkande på flera positiva effekter i försöksskolorna. Man nämner följande exempel

- fler pedagogiska diskussioner i lärargruppen
- lärarnas förmåga att i större utsträckning arbeta mot strävansmålen
- ett ökat samarbete och större delaktighet av föräldrarna i elevernas utveckling
- en blandning av undervisningsformer där elevens självreglerade arbetstid finns i ett sammanhang av lärlädd undervisning och uppföljning av elevens resultat
- en balanserad fördelning mellan ämnena
- elevens ökade inflytande och ansvar för sitt eget arbete
- lärarnas strategiskt inkluderande arbetssätt med elever i behov av särskilt stöd
- lärarnas egen uppfattning om sin arbetssituation vad gäller stress och arbetsglädje samt
- elevernas förbättrade studieresultat, speciellt i områden med elever med utländsk bakgrund.

De som är kritiska till att avskaffa timplanen i skolan brukar anföra att ovanstående positiva effekter som delegationen lagt märke till, inte är stora och statistiskt säkerställda. Dessutom brukar man uttrycka oro för en ojämn ämnesfördelning, att ämnen eller ämnesgrupper kommer att utplånas och att skolan blir mindre jämlik med fler elever som riskerar att inte nå kunskapsmålen.

Mot detta vill förvaltningen återigen belysa vikten av att i en målstyrd organisation ge möjlighet till att varje skola i samråd prioriterar och strategiskt planerar sitt arbete vad gäller arbetssätt och tidsanvändning mot tydliga mål. I samband med införandet av de målstyrda läroplanerna för det obligatoriska och frivilliga skolformerna för drygt tio år sedan gavs troligtvis inte det stöd och den kompetensutveckling till skolledare och lärare som reformen kräver. Skolans personal har av tradition utfört sitt arbete ansvarsfullt men enskilt. I en målstyrd verksamhet runt en elevgrupp måste en grupp lärare komma till konsensus under tillitsfulla former, vilket skolans personal ser ut att behöva mer handledning i. När resultaten i försöksskolorna inte nått ett statistiskt säkerställt positivt resultat, kan det kanske förklaras av denna anledning. Delegationen uppger, att man uttryckligen avhållit sig från att ge direktiv om arbetssätt, stoffurval och arbetsformer i försöksskolorna. Man har endast "uppmärksammat skolorna på vissa frågor för reflektion". Försöksskolorna har, av vad som framgår, inte heller haft något annat stöd för att leda och arbeta målstyrt under samma period.

Det är förvaltningens erfarenhet att kompetensen för att leda och arbeta i en målstyrd verksamhet måste stärkas på skolorna. För flera skolor har de insatser som gjordes i samband med reformens genomförande inte gett tillräckligt goda förutsättningar att leda och arbeta i en målstyrd process.

Med kontrollfunktioner från en regelstyrd verksamhet, i det här fallet timplanen, kvar i skolans målstyrda verksamhet så hindrar det också skolorna att fullt ut lyckas i sina åtaganden. Dessa förutsättningar kan vara bidragande orsaker till att den mål- och resultat styrda skolan ännu inte nått den framgång den borde ha efter mer än tio år.

Lärare och skolledare i stadsdelens försöksskolor uttrycker liknande åsikter som anges i timplanedelegationens betänkande. De positiva förändringar man ser kan bero på en slopad timplan, men kan också vara resultat av andra förändringar och utvecklingsinsatser. Vad som tydligt framgår på försöksskolorna är att enskilda lärare som förfogar över ett större antal undervisningstillfällen i veckan med samma elevgrupp, ofta använder den totala tiden flytande, beroende på omständigheterna. Man utnyttjar den omväxlande till ämnesövergripande studier eller fördjupning/breddning i ett ämne under hela veckans tillgängliga tid. I grupper av pedagoger/arbetslag som fått stöd att utveckla sitt samarbete förekommer också en betydligt mer flexibel tids- och personalresurs användning för att uppnå elevmålen, än i grupper där samarbetet inte fått stöd och fungerar sämre. Detta tolkar förvaltningen som att målen för verksamheten styr tidsanvändningen om den möjligheten finns och att förvaltning och skolledning ska fokusera på att stödja samarbetsklimatet mellan pedagogerna på ett konstruktivt sätt.

Timplanedelegationens betänkande med åtgärder och förslag, kan ses som en del av en kontinuerlig uppföljning och utvärdering, som den målstyrda skolan ska genomgå. I så fall har utvärderingen kommit fram till att förändringar bör göras i det regelverk som styr skolans förutsättningar, vilket förvaltning stöder.

Maria-Gamla stan stadsdelsnämnd beslutade den 27 april 2006 att överlämna och åberopa förvaltningens tjänsteutlåtande som yttrande över remissen.

Reservation anfördes av *Torbjörn Andring* (kd) som anmälde att han överlämnar ärendet utan eget ställningstagande.

Reservation anfördes av *Pär Hommerberg* (fp) och *Maj-Britt Åkesson* (fp), *bilaga 1*.

Maria-Gamla stan stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 22 mars 2006 har i huvudsak följande lydelse.

Då stadsdelens alla skolor deltagit i projektet och lämnat rapporter till delegationen under hela projektiden, finns synpunkter och förslag i hög grad med i Timplanedelegationens betänkande.

Stadsdelens skolor delar delegationens uppfattning om att timplanen bör tas bort. Man delar även de synpunkter och förslag när det gäller hur detta ska ske och betonar vikten av ett tydligare uppdrag för Skolverket att följa upp skolornas arbete.

Älvsjö stadsdelsnämnd beslutade den 23 mars 2006 att ställa sig bakom förvaltningens förslag.

Reservation anfördes av *Olle Andretzky m.fl.* (m) som lämnade förslaget utan eget ställningstagande.

Reservation anfördes av *Inger Swahn m.fl.* (fp) och *Margaretha Åkerberg* (kd) mot nämndens beslut, *bilaga 1*.

Älvsjö stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 28 mars 2006 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsdelsförvaltningen instämmer i Utbildnings- och Kulturdepartementets betänkande om ett förslag att avveckla timplanen i den obligatoriska grundskolan. Resultaten från den omfattande uppföljning, utvärdering och forskning som gjorts under försöksperioden, visar till stora delar på en positiv utveckling i skolorna av en mål- och resultatstyrd verksamhet. Allt sedan propositionen *En ny läroplan* förelåg, har skolornas utvecklingsarbete haft fokus på att formulera lärande mål. Det intensifierade målarbetet har bidragit till mer av pedagogiska diskussioner på skolorna. Arbetslagsarbetet inom skolans tidigare år, där olika personalkategorier samverkar under elevernas hela dag, har av naturliga skäl krävt ett speciellt tänkande kring timplanearbetet, för att kunna ta tillvara olika personalkategoriernas kompetenser i arbetet.

Skolan tar makt över tiden

Mål- och resultatstyrningen utesluter inte planering av tid och arbetssätt. Tvärtom innebär den att skolan eller arbetslaget planerar såväl för hur man vill arbeta för att nå målen i de olika ämnena, hur ämnena kan samverka och stödja varandra, hur elevernas olika behov kan mötas och hur lärarnas olika kompetenser bäst utnyttjas för detta, som för hur allt detta ska ske i tid och rum.

Utveckling och lärande

Skolornas ansvar, vad gäller lärarutbildningens verksamhetsförlagda utbildning (VFU), har även bidragit till att arbetslagen tillsammans utvecklat pedagogiska och didaktiska deklarerationer. Lärarutbildningen på skolorna syftar till att skapa möjligheter för studenterna att utveckla sin

lärarfilosofi och ge dem den yrkesteoretiska kunskapen i praktiken. Skolorna och lärarna är idag väl motiverade och förberedda för denna förändring i skolans verksamhet.

Uppföljning och utvärdering

Förvaltningen vill dock understryka att en förutsättning för en väl genomförd reform är att ett fungerande utvärderings- och kvalitetssäkringssystem lyfts fram. Vidare bör verksamheterna få möjlighet till stöd och kompetensutveckling under en implementeringsperiod.

Slutligen anser förvaltningen, liksom i förslaget från delegationen, att fortsatta forskningsinsatser bör planeras och genomföras i samband med denna reform. Det är även viktigt att få en kvalificerad utvärdering om målen när timplanen avskaffas.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av vice ordföranden Ann-Katrin Åslund (fp), ledamöterna Patrick Simonson (kd) och Bengt Porseby (fp) enligt följande.

Vi reserverar oss mot beslutet då vi yrkat att som svar på remissen anför följande:

En grundskoleelev är i dag garanterad ett visst antal timmars undervisning i alla skolämnena. Regeringens timplanedlegation föreslår i sitt slutbetänkande att timplanen ska avskaffas. Argumentationen har varit att i en målstyrd skola behövs ingen timplan, utan flexibilitet, decentralisering och lokalt beslutsfattande.

En skola utan timplan är förenad med betydande risker. Framförallt riskerar de samhälls- och naturorienterade ämnen att försvinna från elevernas schema. Ämnen som historia, religionskunskap, geografi och biologi riskerar att utraderas. Indelningen i ämnen är ett praktiskt sätt att strukturera den väldiga kunskapsmängd som barn och ungdomar ska lära sig under studietiden i skolväsendet. Om ämnesavgränsningar i grundskola och gymnasium i allt väsentligt är desamma över hela landet liksom i högre utbildning underlättar det att få lärare som behärskar de ämnen de ska undervisa i. Det är också en fördel att studenterna känner igen de olika ämnenas karaktär inför val till högre studier. Läromedel och läroböcker är uppbyggda kring samma ämnen. Det är också en stor fördel att ämnen som matematik, kemi, historia och geografi har ungefär samma struktur och avgränsningar i hela världen, vilket underlättar ett internationellt tankeutbyte. Vi kräver att timplanen ska bevaras. Ämnen som historia och religionskunskap ska inte kunna avskaffas i smyg.

Timplanen bör däremot inte vara en exakt bestämning av hur många timmar varenda enskild elev ska ha i varje ämne. En del elever behöver mer tid än andra. Andra elever kan gå fortare fram. Det måste bli tydligt i skollagen att enskilda elever, efter beslut i skolan både kan få fler eller färre lektioner i vissa ämnen.

Timplanen är en rättighet för eleven att få en viss mängd undervisning i ett visst ämne. Timplanen styr naturligtvis inte kvaliteten på undervisningen, utan denna måste garanteras genom andra styrinstrument.

Maria-Gamla stan stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av vice ordföranden Pär Hommerberg (fp) och ledamoten Maj-Britt Åkesson (fp) enligt följande.

Vi anser att nämnden skulle beslutat att som svar på remissen anför följande:

En grundskoleelev är i dag garanterad ett visst antal timmars undervisning i alla skolämnena. Regeringens timplanedlegation föreslår i sitt slutbetänkande att timplanen ska avskaffas. Argumentationen har varit att i en målstyrd skola behövs ingen timplan, utan flexibilitet, decentralisering och lokalt beslutsfattande. En skola utan timplan är förenad med betydanderisker. Framförallt riskerar samhälls- och naturorienterade ämnen att försvinna från elevernas schema. Ämnen som historia, religionskunskap, geografi och biologi riskerar att utraderas.

Indelningen i ämnen är ett praktiskt sätt att strukturera den väldiga kunskapsmängd som barn och ungdomar ska lära sig under studietiden i skolväsendet. Om ämnesavgränsningar i grundskola och gymnasium i allt väsentligt är desamma över hela landet liksom i högre utbildning underlättar det att få lärare som behärskar de ämnen de ska undervisa i. Det är också en fördel att studenterna känner igen de olika ämnenas karaktär inför val till högre studier. Läromedel och läroböcker är uppbyggda kring samma ämnen. Det är också en stor fördel att ämnen som

matematik, kemi, historia och geografi har ungefär samma struktur och avgränsningar i hela världen, vilket underlättar ett internationellt tankeutbyte.

Vi kräver att timplanen ska bevaras. Ämnen som historia och religionskunskap ska inte kunna avskaffas i smyg. Timplanen bör däremot inte vara en exakt bestämning av hur många timmar varenda enskild elev ska ha i varje ämne. En del elever behöver mer tid än andra. Andra elever kan gå fortare fram. Det måste bli tydligt i skollagen att enskilda elever, efter beslut i skolan både kan få fler eller färre lektioner i vissa ämnen. Timplanen är en rättighet för eleven att få en viss mängd undervisning i ett visst ämne. Timplanen styr naturligtvis inte kvaliteten på undervisningen, utan denna måste garanteras genom andra styrinstrument.

Älvsjö stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av ledamoten Inger Swahn m.fl. (fp) och ledamoten Margaretha Åkerberg (kd) enligt följande.

Att som svar på remissen anför följande.

En grundskoleelev är idag garanterad ett visst antal timmars undervisning i alla skolämnen. Regeringens timplanedlegation föreslår i sitt slutbetänkande att timplanen ska avskaffas. Argumentationen har varit att i en målstyrd skola behövs ingen timplan, utan flexibilitet, decentralisering och lokalt beslutsfattande.

En skola utan timplan är förenad med betydande risker. Framförallt riskerar de samhälls- och naturorienterade ämnena att försvinna från elevernas schema. Ämnen som historia, religionskunskap, geografi och biologi riskerar att utraderas.

Indelningen i ämnen är ett praktiskt sätt att strukturera den väldiga kunskapsmängd som barn och ungdomar ska lära sig under studietiden i skolväsendet. Om ämnesavgränsningar i grundskola och gymnasium i allt väsentligt är desamma över hela landet liksom i högre utbildning underlättar det att få lärare som behärskar de ämnen de ska undervisa i. Det är också en fördel att studenterna känner igen de olika ämnenas karaktär inför val till högre studier. Läromedel och läroböcker är uppbyggda kring samma ämnen. Det är också en stor fördel att ämnen som matematik, kemi, historia och geografi har ungefär samma struktur och avgränsningar i hela världen, vilket underlättar ett internationellt tankeutbyte.

Vi kräver att timplanen ska bevaras. Ämnen som historia och religionskunskap ska inte kunna avskaffas i smyg.

Timplanen bör däremot inte vara en exakt bestämning av hur många timmar varenda enskild elev ska ha i varje ämne. En del elever behöver mer tid än andra. Andra elever kan gå fortare fram. Det måste bli tydligt i skollagen att enskilda elever, efter beslut i skolan både kan få fler eller färre lektioner i vissa ämnen.

Timplanen är en rättighet för eleven att få en viss mängd undervisning i ett visst ämne. Timplanen styr naturligtvis inte kvaliteten på undervisningen, utan denna måste garanteras genom andra styrinstrument.

Sammanfattning av betänkandet Utan timplan – för målinriktat lärande

Försöksverksamheten med utbildning utan timplan i grundskolan omfattar knappt 900 kommunala grundskolor i 79 kommuner. Den femåriga försöksverksamheten startade läsåret 2000/01. För deltagande skolor innebär försöksverksamheten en fullständig befrielse från den nationella timplanens uppdelning i tid per ämne eller ämnesgrupp. Skolor som deltar i försöksverksamheten omfattas av övriga bestämmelser som gäller för grundskolan. Det innebär bl.a. att de skall följa läroplanen (Lpo 94) och arbeta enligt de kursplaner som finns för grundskolans ämnen och ämnesgrupper, att bestämmelsen om antalet garanterade timmar för grundskolans nio år (6 665 timmar) gäller samt att eleverna skall få såväl en väl avvägd skoltid som väl avvägda läsår och skoldagar. Hur tiden skall disponeras bestäms av skolorna. Timplanedelegationen har haft det övergripande ansvaret för att leda, stödja och utvärdera försöksverksamheten. Delegationen har vidare haft i uppgift att lämna underlag inför regeringens ställningstagande till om och i så fall hur timplanen i grundskolan kan avskaffas. Delegationen redovisar i detta slutbetänkande sina slutsatser och förslag.

Bakgrund

Frågan om timplanens roll i en mål- och resultatstyrd skola är inte ny. Den fick särskild aktualitet i och med decentraliseringen av ansvaret för skolan och har behandlats av flera utredningar under 1990-talet. Enigheten har varit stor om att det är ologiskt med en nationell timplan i ett mål- och resultatstyrt system, att timplanen kan leda till ett stelt schematänkande samt att den kan utgöra ett hinder för önskad skolutveckling. Vidare har timplanens styrande effekt på organisationen av undervisningen och dispositionen av lärarresurserna ifrågasatts. Samtidigt har den nationellt fastställda timplanen setts som ett verktyg för att värna likvärdighet och kvalitet. Farhågor inför en avveckling av timplanen har bl.a. gällt effekterna för olika ämnen i skolan. Det har också diskuterats om målen i kursplanerna behöver göras mer detaljerade om timplanen tas bort. Fungerande utvärderings- och kvalitetssäkringssystem har lyfts fram som en nödvändig förutsättning för att kunna ta bort timplanen. Skolkommittén föreslog i sitt slutbetänkande Skolfrågor – Om skola i en ny tid (SOU 1997:121) att skolans nuvarande timplan skulle avskaffas och att enbart en minsta garanterad undervisningstid skulle regleras. Som ett alternativ föreslog kommittén en försöksverksamhet, vilket också var det alternativ som regering och riksdag valde att ställa sig bakom. Regeringen tillkallade som en följd av detta en arbetsgrupp inom dåvarande Utbildningsdepartementet som i januari 1999 redovisade departementsskrivelsen Utan timplan – med oförändrat uppdrag (Ds 1999:1). Regering och riksdag beslutade i huvudsak enligt förslagen i skrivelsen. Som en konsekvens av detta fattade regeringen beslut om försöksverksamheten med utbildning utan timplan i grundskolan och tillsatte Timplanedelegationen.

Delegationen gjorde redan i delbetänkandet Utan timplan – med målen i sikte (SOU 2004:35) bedömningen att timplanen både kan och bör avskaffas. Vi ansåg emellertid att försöksverksamheten borde avslutas innan en rekommendation om att avskaffa timplanen lämnades till regeringen. Vi bedömde också att forsknings- och utvärderingsprojektens slutliga rapporter och ytterligare uppföljningsdata skulle bidra till att fördjupa och tydliggöra bilden av försöket. Delegationen ville dessutom komplettera en rekommendation om att avveckla timplanen med förslag till ytterligare åtgärder om timplanen avskaffas.

Bör timplanen avskaffas?

Slutsatserna i detta betänkande bygger på en analys av resultatet från en omfattande uppföljning, utvärdering och forskning. Delegationen har gjort ett ovanligt djupgående nedslag i dagens svenska grundskola och studerat hur undervisningen organiseras i skolor i försöket, och i viss mån även utanför försöket. Vid våra överväganden har det blivit nödvändigt att försöka värdera vad som har med timplanen att göra respektive vad som är uttryck för en generell skolutveckling,

något som varit en grannlaga och komplicerad uppgift. Mycket av det som sker i försökets skolor sker även i andra skolor, om än inte med samma kraft, och mycket av det som skolorna gör i försöket kan i formell mening genomföras även med dagens timplan.

Delegationen har i enlighet med mål- och resultatstyrningens principer avhållit sig från att ge skolorna i försöket direktiv om arbetssätt, stoffurval och arbetsformer. Inför vårt ställningstagande har vi dock gjort bedömningar även av arbetssätt och andra aspekter av det pedagogiska arbetet i skolorna. Vi har också under försökets gång uppmärksammat skolorna på vissa frågor för reflektion.

Delegationens uppfattning

Delegationens uppfattning är att timplanen både kan och bör avskaffas. De skäl som redovisades i delbetänkandet består i sina huvuddrag. De har i stärkts i vissa avseenden, medan utvecklingen inte är fullt lika entydig i andra avseenden. Erfarenheterna av försöket visar dock sammantaget att en avveckling av timplanen på sikt kan bidra till en ökad måluppfyllelse genom att stimulera utveckling i skolorna. Merparten av de frågetecken som finns och som vi pekade på redan i delbetänkandet har inte med timplanens vara eller inte vara att göra, utan mer med en generell skolutveckling. Enligt vår uppfattning bör dock ett avskaffande av timplanen kompletteras med andra åtgärder och stödjas av en effektiv implementering.

Skolan måste ta makten över tiden

I en mål- och resultatstyrd och decentraliserad skola vilar ansvaret för det dagliga arbetet i första hand på lärarna och skolledningen. I en skola med ambitionen att låta varje elev utvecklas optimalt är det rimligt att lärarna och arbetslaget har bästa möjliga förutsättningar att utforma arbetet. Arbetet med att fördela tiden för olika ämnen och aktiviteter bör vara en väsentlig del av att planera och organisera den egna skolans verksamhet.

Att i ett mål- och resultatstyrt system nationellt styra användningen av tiden är enligt vår uppfattning ologiskt och motsägelsefullt. Vi vill dock understryka att mål- och resultatstyrningen på intet sätt utesluter en planering av tiden. Tvärtom innebär den att skolan eller arbetslaget planerar såväl för hur man vill arbeta för att nå målen i de olika ämnena, hur ämnena kan samverka och stödja varandra, hur elevernas olika behov kan mötas och hur lärarnas olika kompetenser bäst utnyttjas för detta, som för hur allt detta skall ske i tid och rum. Timplanen uppfattas som ett hinder för skolutveckling av många verksamheter i skolan. Genom att avveckla timplanen stimuleras därför en skolutveckling som kan bidra positivt till en ökad måluppfyllelse och en förbättrad trivsel och arbetsstillfredsställelse för både elever och lärare.

Gemensam planering och intensivare pedagogiska diskussioner

En mycket gynnsam effekt av försöket är att det i försöksskolorna har blivit allt vanligare att arbetslagen ägnar tid åt strukturerade och fördjupade pedagogiska diskussioner, samt att målen i allt högre grad sätts i centrum för både arbetslagens planering och deras pedagogiska överväganden. Det är också en positiv utveckling att elevernas väg mot målen nu i högre grad är en gemensam fråga för arbetslaget. Många skolor strävar efter att alla ämnen och ämnesgrupper skall ha en fast förankring i arbetslaget. Att förutsättningarna för detta inte alltid finns för alla lärarkategorier kan skapa problem. Det ökade samarbetet upplevs positivt av lärarna och verkar inte längre leda till konflikter, även om diskussioner är vanliga. Att lärarnas förståelse för varandras ämnen har fördjupats och att förutsättningarna för att skapa bättre helheter i undervisningen har förbättrats är enligt vår uppfattning en vinst för undervisningen och framför allt för eleverna.

Med målen i fokus – helhet eller fragmentisering?

Att sätta målen i centrum för skolarbetet måste ses som en självklarhet i en skola som är mål- och resultatstyrd. Skolorna har under försöket lagt ned mycket kraft på att förstå, tolka och bryta

ned målen som sedan utvärderas, dokumenteras, stäms av och kommuniceras med elever och föräldrar. Redan i delbetänkandet pekade vi på att det finns en risk för att arbetet med målen kan bli för fragmentiserat och att helheter förloras. Vi kan konstatera att målarbetet nu sker med större balans än i försökets inledningsskede. Skolorna tar i allt högre utsträckning sin utgångspunkt i mål att sträva mot. Elevernas arbete med individuell planering och uppföljning tenderar nu att tonas ned till förmån för arbetet med att genomföra uppgifterna. Det intensifierade målarbetet har bidragit till mer av pedagogiska diskussioner på skolorna. Arbete med målen och hur dessa kan följas upp, för varje elev och för arbetslaget eller skolan, är dock ett av de områden där behovet av kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte är särskilt stort. Vi anser dessutom att det generellt finns ett stort behov av att skapa ökad tydlighet om målen och målstrukturen. En konsekvens av målarbetet är att föräldrar till elever i försöket är mer informerade om och delaktiga i sina barns studier och studieutveckling än tidigare. Genom detta blir de också mer informerade om skolans utveckling.

Självreglerat arbete – privatiserad lärgång?

Mycket av försöksverksamheten har kommit att handla om elevernas självreglerade arbete och den tid på schemat som ofta benämns elevens tid, individuell tid, eget arbete eller studiepass. Benämningarna leder tanken till ett privat lärande, något som förekommer men enligt våra erfarenheter långt ifrån alltid behöver vara fallet. Elevernas självreglerade arbete är ett uttryck för skolornas ambition att i sin undervisning utgå från varje elevs förutsättningar, behov och intressen liksom ambitionen att öka elevernas inflytande över och ansvar för sina studier. Elever och lärare i försöksskolorna uppger i högre grad än elever och lärare i övriga skolor att det är vanligt med grupparbeten, teman och projekt. Eleverna uppskattar variationen under arbetsveckan, med en kombination av undervisning i stor klass, olika former av grupparbete och enskilt arbete. Mycket tyder på att det självreglerade arbetet ger eleverna ökade möjligheter att göra egna val och ta ansvar för sitt arbete.

Sammantaget svarar en blandning av undervisningsformer väl mot läroplanens olika mål för undervisningen. Varje arbetslag och varje skola måste emellertid hela tiden medvetet överväga hur undervisningen läggs upp, bl.a. med avseende på balansen mellan individuellt arbete och samlärande. Påverkas balansen mellan ämnena? Delegationen anser inte att risken är särskilt stor för att balansen mellan ämnena kommer att påverkas på ett icke önskvärt sätt om timplanen avvecklas. I en skola där målen sätts i centrum för arbetet och som tar utgångspunkt i kursplanerna är det självklart att avsätta tid för alla ämnen. Att risken för en treämnesskola accentueras om timplanen tas bort har inte bekräftats i försöket. Det finns dock, som i andra skolor, en tendens att elever med studiesvårigheter, och då särskilt i de högre årskurserna, ägnar mycket tid åt just svenska, engelska och matematik i syfte att uppnå behörighet till gymnasieskolans nationella program. De praktiskt/estetiska ämnena har snarare fått mer tid i försöksskolorna än tidigare genom att ha både egen tid på schemat och ingå i den ämnesintegrerade verksamheten. Problemet är i stället skolornas praktiska svårigheter att integrera de praktiskt/estetiska ämnena i arbetslagens gemensamma arbete. Inom ramen för ämnesintegrerade teman riskerar också den ämnesvisa fördjupningen i de praktiskt/estetiska ämnena att bli för begränsad. När det gäller moderna språk, dvs. främst spanska, tyska och franska, har konstaterats att de visat sig svåra att inlemma i det självreglerade arbetet.

Förr eller senare kommer emellertid balansen mellan olika ämnen och ämnesgrupper att förändras. Det är en naturlig följd av att samhället och kunskapsområden utvecklas. Omprövningen kommer då att ske inom ramen för den statliga styrningen, genom att läroplan och kursplaner ses över. När detta blir aktuellt kommer inte tiden att vara utan betydelse, även om timplanen har avskaffats.

Ökat ansvar och ökat inflytande – bara för vissa?

Eleverna har fått ökat ansvar och inflytande under försöket. De är positiva till detta inflytande som också kan bidra till ett ökat engagemang för skolarbetet, men efterfrågar mer. Inflytandet

handlar i första hand om var, när och hur, men i mindre utsträckning om vad. Att det främst är inom ramen för det självreglerade arbetet som inflytandet har ökat gör att det finns stora möjligheter att vidareutveckla arbetsformerna inom skolans hela verksamhet så att elevernas inflytande får ett bredare genomslag. Elever som har svårt att nå målen kan inte alltid utnyttja den frihet som ges på samma sätt som andra elever. De tenderar att bli mer styrda av lärarna och av sina egna ambitioner att klara framför allt svenska, engelska och matematik. Vi anser att det är viktigt att respektera elevernas val även när de gör en sådan prioritering. Samtidigt måste det vara ett ansvar för lärarna att bidra till att undervisningen inte bara fokuserar på elevens svårigheter utan också på elevens möjligheter. Elevernas skolvecka bör balanseras med avseende på ämnens karaktär, så att alla elever ges möjlighet till fördjupningar och till att utveckla förmågan till ansvar och inflytande över sina studier.

Elever i behov av särskilt stöd

Mycket tyder på att det mer individualiserade arbetssättet gör att elever i behov av särskilt stöd i större utsträckning uppmärksammas och får stöd. Lärarna söker organisera lösningar för eleverna utifrån deras individuella behov. Elever som har problem att klara kravet på målmedvetenhet och koncentration vinner på att bli synliggjorda och därmed föremål för lärarnas uppmärksamhet. Flera olika underlag pekar också på att försöksskolorna bygger sina specialpedagogiska strategier på inkluderande lösningar. Det innebär att eleverna ges specialpedagogiskt stöd inom ramen för den ordinarie undervisningssituationen, ofta under tiden för självreglerat arbete. Liksom för grundskolan generellt saknas dock verkningsfulla specialpedagogiska strategier i försöksskolorna. Vi menar att förändringsarbetet i skolan alltid måste utformas med hänsyn till elever i behov av särskilt stöd. Den specialpedagogiska kompetensen bör finnas med redan tidigt i planeringsprocesserna. Den behövs, utöver i klassrummet med eleverna och som konsultativt stöd till kollegorna, också där de strategiska besluten fattas, dvs. i skolans ledningsorganisation.

Lärarnas arbetssituation och lärarrollens utveckling

Lärarna i försöket är med få undantag positiva till den utveckling som skett på skolorna under försöket. Man uppskattar det utökade samarbetet och diskussionerna inom arbetslagen och att arbetslagen har fått ett utökat inflytande över arbetets planering jämfört med tidigare. Den utveckling som sker i skolorna i försöket har varit till gagn för läraryrkets utveckling. Att lärarnas arbetstillfredsställelse är högre i försöksskolorna än i övriga grundskolor kan ses som ett kvitto på att lärarna uppskattar det förändringsarbete de varit delaktiga i.

De arbetsformer som utvecklas i en skola utan timplan, liksom i andra svenska grundskolor, ställer höga krav på lärarkompetensen. När skolorna inte längre behöver följa den nationella timplanen flyttas ansvaret för att planera och fördela den undervisningstid som eleverna skall ha i olika ämnen till de professionella. I många fall flyttas dessa överväganden till arbetslaget. Att på individnivå och gruppnivå bestämma hur tiden skall disponeras mellan olika ämnen och mellan olika arbetssätt och arbetsformer är en kvalificerad uppgift, särskilt om undervisningen i olika ämnen skall samverka för att målen skall nås. Uppgiften ställer krav på såväl ämneskompetens som pedagogisk och didaktisk kompetens.

Det är därför ett problem att en stor andel av dem som undervisar i skolan saknar lärarutbildning helt eller saknar adekvat ämneskompetens. Det ställer stora krav på att skolledarna ser till att arbetslagen sätts samman och arbetar så att erfarenheten och den pedagogiska kompetensen hos de utbildade lärarna får genomslag i hela verksamheten. Även om de flesta lärare uppskattar arbete utan timplan var arbetet åtminstone initialt tidskrävande och innebar en stor arbetsbörda. Enligt vissa källor upplever många lärare fortfarande tidsbristen som ett problem. Enligt andra underlag upplevs arbete utan timplan som mer effektivt än tidigare. Någon studie pekar på ökad stress. Av en bred enkätundersökning framgår däremot att lärare i försöket upplever mindre stress och mer arbetsglädje jämfört med tidigare och jämfört med lärare i övriga skolor.

Det är enligt vår uppfattning omöjligt att i förväg göra en säker prognos om vilka effekter en avveckling av timplanen skulle ha långsiktigt på lärarnas arbetsbörda. Vi anser därför att vid en avveckling av timplanen måste arbetsbördan kontinuerligt följas upp tillsammans med effekterna för lärarnas trivsel, arbetstillfredsställelse och stress.

Skolledarrollens utveckling

Bilden av skolledaren som den drivande aktören för skolans utveckling är samstämmig. Likaså att mycket av det som från början uppfattades som problem av skolledarna nu tas som utgångspunkt för utveckling. I en skola i förändring förväntas skolledaren vara förändringsbenägen, ha ett helhetsperspektiv och förmåga att tålmodigt stödja och stimulera personalen samtidigt som hon eller han också skall företräda skolan utåt. Att skolledarna har en betydelsefull roll och stora möjligheter att påverka framgår bl.a. av den studie som visar att skolorna med bättre resultat alla har en drivande ledning och goda relationer mellan ledning och lärare.

Förbättrade studieresultat

Skilnaderna i resultat mellan skolor i försöket och övriga skolor är små, men till försöksskolornas fördel. Det gäller för det genomsnittliga meritvärdet i år 9, andelen elever med fullständiga betyg, andelen elever som har uppnått godkända betyg i de behörighetsgivande ämnena liksom i övriga teoretiska ämnen och i de praktiskt/estetiska ämnena samt andelen elever behöriga till gymnasieskolan.

Ökningen i meritvärde och av andelen elever med fullständiga betyg är kraftigast för elever med utländsk bakgrund. Värt att notera är även att ökningen av försöksskolornas meritvärde inte endast beror på att fler elever har nått målen för betyget Godkänd, utan även att en högre andel har nått målen för betygen Väl godkänd och Mycket väl godkänd.

Samtidigt bör noteras att skillnaden i meritvärde mellan skolor i och utanför försöket är så små att det inte går att statistiskt säkerställa om försöksverksamheten lett till ökad måluppfyllelse. Även analysen av resultaten på de nationella ämnesproven i år 9 pekar på att skillnaderna i de flesta fall är små och inte statistiskt säkerställda. Skolornas insatser för att utveckla sin mål- och resultatstyrning, dvs. att planera, att arbeta med målen och kommunicera dem, att utvärdera samt att genomföra fortlöpande förbättringsarbete, har dock betydelse för resultaten. Enligt en av delegationens studier är skolans insatser för mål- och tidsstyrning betydelsefulla för elevernas förmåga till självreglering, vilken i sin tur lönar sig i form av systematiska skillnader i betygsnivå mellan skolor.

Delegationen bedömer sammantaget att resultaten i försökets skolor har utvecklats lika bra som eller bättre än i övriga skolor. Det är ett gott resultat med tanke på att de elever som nu lämnat skolorna bara har ingått i försöket under en del av sin skoltid och att det inte är förrän mot slutet av försöket som skolorna har funnit sig mer till rätta med de förändrade arbetsformerna. Lärartätheten har också ökat mer i övriga skolor än i försöksskolorna. När det gäller förmågan till mål- och resultatstyrning har skolorna i försöket utvecklats mer än övriga skolor, vilket enligt vår uppfattning indikerar att arbete utan timplan kan leda till förbättrade studieresultat på sikt.

Om timplanen avskaffas

Erfarenheterna från försöket visar att arbete utan timplan stimulerar skolans utveckling och ett målinriktat arbetssätt. För att garantera eleverna rätten till en likvärdig utbildning och för att stärka utvecklingen i skolorna krävs kompletterande åtgärder om timplanen avskaffas. Våra förslag och ställningstaganden skall ses som en helhet där synergieffekter kan uppstå som innebär att arbete utan timplan och utvecklingen av skolans målarbete samt dess styrning, uppföljning och utvärdering förstärker varandra.

Förändringar i regelverket

Delegationen föreslår att timplanen avskaffas. Vi föreslår samtidigt att det av skollagen skall framgå att undervisningen i grundskolan för varje elev skall omfatta ämnena eller ämnesgrupperna bild, engelska, hem- och konsumentkunskap, idrott och hälsa, matematik, musik, de naturorienterande ämnena biologi, fysik och kemi, de samhällsorienterande ämnena geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap, slöjd, språkval, svenska eller svenska som andraspråk samt teknik. Vi föreslår dessutom att modersmål skall anges i skollagen som ett ämne för vissa elever.

Förtydligandet för varje elev skall ses som en markering av varje elevs rätt till undervisning i grundskolans alla ämnen. Delegationen menar att det inte får råda något tvivel om att alla kommuner och skolor erbjuder alla elever minst 6 665 timmar läroplanerad undervisning. Vi föreslår därför att det minsta garanterade antalet undervisningstimmar som totalt skall erbjudas varje elev i offentliga och fristående grundskolor skall regleras i skollagen. Vi föreslår därutöver att huvudmannens skyldighet att kunna redovisa att den minsta garanterade undervisningstiden erbjuds i grundskolan skall tydliggöras i skollagen.

Vi föreslår också att intentionerna bakom bestämmelserna i grundskoleförordningen (1994:1194) om att eleverna skall få såväl en väl avvägd total skoltid i grundskolan som väl avvägda läsår och skoldagar lyfts fram och tydliggörs i läroplanen. Vi föreslår vidare att aktiviteterna elevens val och skolans val inte skall regleras i skollagen och därmed inte heller i grundskoleförordningen. Elevernas intressen, behov och förutsättningar står ändå i centrum för planeringen i en skola utan timplan och möjligheten att i dialog med läraren göra individuella val är stor. I en skola utan timplan är dessutom friheten att ge undervisningen en lokal anknytning eller profilering inom ramen för grundskolans ämnen väl så stor som med en fortsatt reglering av skolans val. Vi föreslår dock att de intentioner som i dag finns för aktiviteterna elevens val respektive skolans val lyfts fram och tydliggörs i läroplanen. Delegationen anser dessutom att det är viktigt att det i skollagen finns en tydlighet om vad som avses med undervisning.

Styrsystemet

Delegationen anser att det finns ett generellt behov av att tydliggöra målen och målstrukturen i läroplanen och i kursplanerna. Vi förordar därför att dagens målsystem ses över. En målsättning för översynen bör vara att systemet skall uppfattas som robust och tydligt av alla. Vi anser vidare att mål bör fastställas för fler tillfällen under grundskolans nio år än i år 5 och år 9, och då särskilt för basfärdigheter under de tidiga åren. Vi anser att även detta bör utredas.

Vi betonar särskilt vikten av att ytterligare vidareutveckla arbetet med att följa och utvärdera måloppfyllelsen på såväl individnivå, skol- och huvudmannanivå som nationell nivå. En positiv effekt av att införa mål för fler tillfällen under grundskolans nio år är att det förbättrar förutsättningarna för att följa utvecklingen på alla nivåer i systemet.

Utbildning och kompetensutveckling

Det finns enligt delegationens uppfattning ett stort behov av kompetensutveckling av lärare när det gäller målorienterat arbetssätt och systematiskt kvalitetsarbete. Kompetensutveckling av lärare är en förutsättning för att en avveckling av timplanen skall få fullt genomslag i utvecklingen av skolan. Lärarutbildningen måste ge blivande lärare god förmåga att arbeta i en mål- och resultatstyrd skola. Examensordningens mål i detta avseende behöver därför få ökat genomslag i lärarutbildningen. Vi anser vidare att Myndigheten för skolutveckling igenomförandet av uppdraget att utveckla rektorsutbildningen bör beakta konsekvenserna av skolutvecklingen generellt och av en avveckling av timplanen. Som obligatoriska inslag skall enligt vår uppfattning ingå avsnitt om ansvarsfördelningen mellan stat och kommun, den statliga styrningens uppbyggnad, skoljuridik och innehållet i de statliga styrdokumenterna.

Stöd för utveckling och lärande

Vid en avveckling av timplanen krävs särskilda insatser för implementering under förslagsvis tre år. Det handlar om särskilda informationsinsatser och en koncentrerad satsning på kompetensutveckling, bl.a. genom erfarenhetsutbyte mellan skolor respektive mellan huvudmän. Det krävs vidare enligt delegationens uppfattning fortlöpande stöd och stimulans för skolans utveckling.

Uppföljning och utvärdering av reformen

Slutligen föreslår delegationen att forskning och utvärdering initieras om timplanen avskaffas. Detta bl.a. mot bakgrund av de positiva erfarenheter som vi har av den forskning och utvärdering som skett under försöket och mot bakgrund av den generella bristen på tillämpad forskning om skolans utveckling. Det är viktigt att få en kvalificerad utvärdering av hur målen för med ett avskaffande av timplanen nås. Vi anser dessutom att den investering som har gjorts i olika forskarmiljöer under försöket bör förvaltas även framgent. Medel bör därför avsättas för detta ändamål under minst fem år.